Komission asetusehdotus oikeusalan yhteistyön digitalisaatiosta ja oikeussuojan saatavuudesta U 13/2022 vp

Euroopan oikeusalan yhteiset digitaaliset palvelut – digitaalinen säädösehdotuspaketti 1.12.2021

Euroopan komissio antoi kolme säädösehdotusta 1.12.2021

1) Terrorismitapauksia koskeva digitaalinen tiedonvaihto KOM(2021) 757 ja KOM(2021) 767
2) Yhteisten tutkintaryhmien yhteistyöalustan kehittäminen KOM(2021) 756
3) **Oikeudellisen yhteistyön digitalisoinnista ja oikeussuojan saatavuudesta siviili-, kauppa- ja rikosoikeudellisissa asioissa KOM(2021) 759 ja KOM(2021) 760**

Oikeusalan yhteistyön digitalisointi

-koskee vain **rajat ylittäviä** oikeudellisia menettelyjä

-toimenpidekokonaisuus muodostuu kuudesta pääasiallisesta osasta:

1) oikeudellisen kehyksen luominen digitaalisille toimintatavoille rajat ylittävissä siviili-, kauppa- ja rikosoikeudellisissa menettelyissä
2) turvallisen ja hajautetun tietojärjestelmän (e-CODEX) käyttövelvoite viranomaisten välisessä rajat ylittävässä asioinnissa
3) videoneuvottelujen käyttö oikeudellisessa rajat ylittävässä asioinnissa
4) eurooppalaisen asiointiportaalin ja maksujen sähköisen maksamisen toteuttaminen kansalaisille ja yrityksille asioinnissa toisen jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten kanssa
5) luottamuspalvelujen (sähköiset allekirjoitukset) käyttö rajat ylittävässä oikeusalan asioinnissa
6) sähköisten asiakirjojen oikeusvaikutusten vahvistaminen

Oikeudellisen yhteistyön digitalisaatio – mistä on kyse

Tarkoitus on

-velvoittaa jäsenvaltiot käyttämään **lähtökohtaisesti** digitaalisia kanavia rajat ylittävässä tiedonvaihdossa kansallisten toimivaltaisten viranomaisten välillä sekä

-velvoittaa jäsenvaltiot **mahdollistamaan** sähköisten välineiden käyttö rajat ylittävissä, kansalaisia ja yrityksiä koskevissa siviili- ja kauppaoikeudellisissa menettelyissä

-muuttaa kaikkiaan 23 säädöstä, jotka koskevat rajat ylittävää yhteistyötä, siten, että niihin sisällytetään sähköinen toimintatapa

-laajentaa videoneuvottelujen käyttöä rajat ylittävissä menettelyissä

-asetusehdotuksen edellyttämät tietojärjestelmämuutokset ajoittuisivat vaiheistettuina **vuosille 2025-2031.**

Esimerkki: eurooppalainen maksamismääräysasetus

Asetus (EY) N:o 1896/2006 eurooppalaisen maksamismääräysmenettelyn käyttöönotosta,

artikla 16 kohta 4:

”4. Vastine on toimitettava paperimuodossa **tai käyttäen asetuksen (EU) .../... [=käsiteltävänä oleva asetusehdotus]** 5 artiklassa säädettyjä sähköisiä viestintävälineitä tai muita määräyksen antavan jäsenvaltion hyväksymiä ja määräyksen antaneen tuomioistuimen käytettävissä olevia viestintävälineitä, myös sähköisiä.”

- Ei sisällä velvoitetta yksinomaan sähköisten viestintävälineiden käyttöön (kansalaisten ja viranomaisten välisessä asioinnissa)

Esimerkki: viranomaisten välinen tiedonvaihto

Asetus (EU) 2018/1805 jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta (jäädyttämis- ja konfiskaatioasetus)

3) Korvataan 8 artiklan 3 kohta seuraavasti:

”3. Päätös kieltäytyä jäädyttämispäätöksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta on tehtävä viipymättä, ja siitä on ilmoitettava välittömästi päätöksen antaneelle viranomaiselle asetuksen (EU) .../... **[=käsiteltävänä oleva asetus**] 3 artiklan mukaisesti.”

- Viranomaisten välisessä rajat ylittävässä tiedonvaihdossa velvoite sähköisten tiedonvaihtoalustan käyttöön

Videoneuvottelujen käyttö siviiliasioissa

Edellytykset:

(a) videoneuvottelu- tai muu etäviestintätekniikka on käytettävissä; ja

(b) menettelyjen toiselle osapuolelle tai toisille osapuolille on annettu mahdollisuus lausua mielipiteensä videoneuvottelun tai muun etäviestintätekniikan käytöstä.

- Toimivaltainen viranomainen voi hylätä pyynnön järjestää suullinen kuuleminen videoneuvottelun tai muun etäviestintätekniikan avulla, jos tällaisten tekniikoiden käyttö **ei sovi yhteen asiaan liittyvien erityisolosuhteiden kanssa.**
- Toimivaltaiset viranomaiset voivat sallia **omasta aloitteestaan** osapuolten osallistumisen kuulemisiin videoneuvottelun avulla edellyttäen, että kaikille menettelyjen osapuolille annetaan mahdollisuus lausua mielipiteensä videoneuvottelun tai muun etäviestintätekniikan käytöstä.
- Artiklalla **ei rajoiteta** videoneuvottelun tai muun etäviestintätekniikan käyttöä koskevien erityisten säännösten soveltamista ehdotuksen liitteen I säädösten mukaisissa menettelyissä

Videoneuvottelujen käyttö rajat ylittävissä rikosoikeudellisissa menettelyissä

Videoneuvottelujen käytön edellytykset epäillyn, syytetyn tai tuomitun henkilön kuulemisessa

(a) tällainen tekniikka on käytettävissä;

(b) tällaisen tekniikan käyttö on perusteltua asiaan liittyvien erityisolosuhteiden kannalta;

(c) epäillyt, syytetyt tai tuomitut henkilöt ovat ilmaisseet suostumuksensa videoneuvottelun tai muun etäviestintätekniikan käyttöön.

Asetuksella **ei rajoiteta** videoneuvottelun tai muun etäviestintätekniikan käyttöä koskevien erityisten säännösten soveltamista ehdotuksen liitteen II säädösten mukaisissa menettelyissä

Asetuksessa vahvistettaisiin tarkemmat säännöt epäillyn, syytetyn tai tuomitun kuulemisesta oikeus luottamukselliseen viestintään asianajajansa kanssa sekä velvollisuudesta ilmoittaa vanhempainvastuunkantajalle lasten kuulemisesta.

Videoneuvottelujen käyttöä koskevien artikloiden täsmentämistarpeista

-Videoneuvottelujen tai muiden etäviestintätekniikoiden käyttö – mitä käytännössä tarkoittavat

-Erilainen käyttötarkoitus siviiliasioissa ja rikosasioissa

Täsmennettäviä asioita:

-koskeeko yleisemmin osallistumista oikeudenkäyntiin etätekniikoilla avulla vai myös todistelutarkoituksessa tapahtuvaa kuulemista (EU:n todisteluasetus on tämän asetusehdotuksen soveltamisalan ulkopuolella).

-sallitaanko kuulevan viranomaisen viestintä suoraan asianosaisen tai kuultavan kanssa vai edellyttääkö videoneuvottelu myötävaikutusta myös valtiolta, jossa asianosainen tai kuultava oleskelee

-onko rikosasiassa asianomistajalla oikeus osallistua kuulemiseen samoin edellytyksin kuin rikoksesta epäillyllä tai syytetyllä

-tulkinnan haasteita: asetus sinänsä koskee säädöksiä, joissa jo aiemmin säännelty videokuulemisista, mutta asetuksessa ei kuitenkaan muuteta kyseisiä säännöksiä tai rajoiteta niiden soveltamista (esimerkiksi eurooppalaisen tutkintamääräysdirektiivin 24 artiklaa)

Sähköisten asiakirjojen oikeusvaikutuksista ja verkkomaksamisesta

Sähköisten asiakirjojen oikeusvaikutukset

Sähköisesti toimitettavien asiakirjojen oikeusvaikutuksia tai hyväksyttävyyttä rajat ylittävissä oikeudellisissa menettelyissä ei saa kieltää pelkästään sen vuoksi, että asiakirjat ovat sähköisessä muodossa.

Maksujen sähköinen maksaminen

-Jäsenvaltioiden on tarjottava mahdollisuus maksujen sähköiseen maksamiseen myös muista jäsenvaltioista kuin siitä, jossa toimivaltainen viranomainen sijaitsee.

-Jäsenvaltioiden on tarjottava tekniset välineet, joiden avulla maksut voidaan maksaa käyttämällä **eurooppalaista sähköistä yhteyspistettä**.

Asetus- ja direktiiviehdotuksen vaikutuksista

- Alustavan arvion mukaan **asetusehdotus** saattaa aiheuttaa tarpeen täydentävään lainsäädäntöön sekä muutostarpeita kansalliseen lainsäädäntöön, lähinnä asetuksia täydentävän kansallisen lainsäädännön osalta.
- Alustavan arvion mukaan **direktiiviehdotus** aiheuttaisi muutostarpeita kansallisiin täytäntöönpanosäädöksiin direktiiviehdotukseen sisältyvien direktiivien ja puitepäätösten muutosehdotusten osalta sekä mahdollisen tarpeen täydentävään lainsäädäntöön.
- Direktiiviehdotuksen artiklat 12-15 sisältävät kansallisia täytäntöönpanosäädöksiä koskevat säännökset. Kyseisten artikloiden mukaan jäsenvaltioiden olisi annettava ja julkaistava artikloiden täytäntöönpanon edellyttämät kansalliset säädökset viimeistään **kahden vuoden kuluttua** asetusehdotuksen 12 artiklassa tarkoitettujen täytäntöönpanosäädösten hyväksymisestä.

Asetus- ja direktiiviehdotuksen taloudellisista vaikutuksista

Taloudelliset vaikutukset koskevat

- hajautetun e-CODEX-tietojärjestelmän kansallisten liityntäpisteiden toteuttamista ja **kansallisten tietojärjestelmien mukauttamista** yhteentoimivuuden varmistamiseksi
- uusien **tiedonvaihto- ja asiointiportaalien** käyttöönottoa eri säädösinstrumenteille (esimerkiksi eurooppalainen maksamismääräys, tutkintamääräys ja pidätysmääräys)
- eurooppalaisen **sähköisen yhteyspisteen** liittämistä kansallisiin tietojärjestelmiin ja
- oikeudellisiin menettelyihin liittyvien maksujen **sähköisen maksamisen** toteutusta.

Kansallisten tietojärjestelmien mukauttaminen (rajapinta tms.) EU-tason järjestelmään aiheuttaa merkittävimmät kustannukset, e-CODEX-alusta on pääosin jo toteutettu.

Näiden kustannusvaikutusten osalta tulee ottaa huomioon saataville tuleva EU-rahoitus. Asetusehdotuksessa on erikseen tuotu esiin jäsenvaltioiden mahdollisuus hakea edellä mainittuihin kansallisiin kustannuksiin rahoitusta EU:n oikeusalan ohjelmasta ja koheesiopolitiikan rahoitusvälineistä.

Valtioneuvoston kanta (1)

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että EU:ssa yhtenäistetään rajat ylittävän tiedonvaihdon ja asioinnin menettelyjä siten, että hyödynnetään digitalisoinnin tuomia mahdollisuuksia sekä viranomaisten välisessä tiedonvaihdossa ja asioinnissa että kansalaisten ja viranomaisten välisessä rajat ylittävässä asioinnissa. Digitaaliset ratkaisut mahdollistavat nopeamman ja luotettavamman tiedonvaihdon.

Valtioneuvosto katsoo, että rajat ylittävän tiedonvaihdon ja asioinnin edistäminen oikeusalalla osana laajempaa digitalisointikehitystä edellyttää **yhtenäisiä toimintatapoja ja yhteentoimivia teknisiä ratkaisuja**. Oikeusalan digitalisaatiota koskevassa ehdotuksessa esitetty hajautettu tietojärjestelmä ja eurooppalainen sähköisen asioinnin yhteyspiste edistäisivät omalta osaltaan tiedonvaihdon toimintatapojen yhtenäistämistä.

Valtioneuvoston kanta (2)

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti ehdotuksen tavoitteisiin lisätä digitaalisten palveluiden käytettävyyttä rajat ylittävässä tiedonvaihdossa ja asioinnissa sekä edistää oikeusalan EU-säädösinstrumenttien tehokasta toimeenpanoa kaikissa jäsenvaltioissa.

Valtioneuvosto katsoo, että tietyiltä osin **ehdotus vaatii selvennystä**.

Jatkovalmistelussa on tarkasteltava, millä tavoin oikeudellisiin menettelyihin liittyvien maksujen **sähköinen maksaminen** voitaisiin toteuttaa kustannustehokkaasti ja miten voitaisiin hyödyntää kansallisia asiointiportaaleja **eurooppalaisen sähköisen yhteyspisteen** rinnalla. Lisäksi **luottamuspalvelujen toteuttamisessa** olisi otettava huomioon parhaillaan uudistettavana olevaan eIDAS-asetuksen tulevat muutokset (KOM(2020) 281) eurooppalaisen digitaalisen identiteetin kehyksen vahvistamisesta. Myös **videoneuvotteluja** koskevien säännösten osalta neuvotteluissa on pyrittävä varmistamaan säännösten selkeys.

Valtioneuvosto suhtautuu varauksellisesti siihen, että asetusehdotuksessa ei ole riittävän selkeästi määritelty **jäsenvaltioiden vastuita ja tehtäviä yhteentoimivuuden varmistamisessa** kansallisten tietojärjestelmien ja EU-tason hajautetun tietojärjestelmän kesken.